

DEBRECENI EGYETEM
INFORMATIKAI KAR
KÖNYVTÁRINFORMATIKAI TANSZÉK

*Digitizálási projektek bemutatása és elemző feltárása a
Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában*

Készítette:

Témavezető:

Tóth István

Informatikus könyvtáros (BA) hallgató

Dr. habil Boda István

Tanszékvezető egyetemi docens

DEBRECEN

2009.

Köszönetnyilvánítás

Mindenek előtt szeretnék köszönetet mondani az alábbi szakembereknek, akik önzetlenségükkel, határtalan segítőkészségükkel és rendkívüli szakmai hozzáértésükkel a segítségemre voltak a dolgozat összeállításában.:

Dr. Boda István

Köpösdi Zsuzsa

Bondár Tamás

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	6
1.1	A témaválasztás indoklása	6
1.2	Kutatási célok	6
1.3	A dolgozat főbb egységei.....	6
1.4	Az elemzési módszerek.....	7
1.5	Várható kutatási eredmények	7
2	Alapfogalmak	8
2.1	Digitális dokumentum (MSZ EN ISO 2789).....	8
2.2	Digitális anyagok	8
2.3	Digitális megőrzés.....	8
2.4	Digitalizálás	9
2.5	Dokumentum	9
2.6	Könyvtár.....	9
3	A Debreceni Egyetem digitalizálási projektjei	10
3.1	Az alapelvek	10
3.2	A szerzői jog kérdései.....	10
3.3	Projektek.....	13
3.3.1	A projektek ismertetése	13
3.3.2	A projekteket tartalmazó weboldal	14
3.3.3	Folyóiratok digitalizálása	14
3.3.3.1	Sajtómúzeum	15
3.3.3.2	Észak-tiszántúli folyóiratok adatbázisa (TIBI).....	17
3.3.3.3	Az eddig kiadott repertóriumok	19
3.3.3.4	Az adatbázis készítői	19
3.3.4	Színlapok digitalizálása.....	20
3.3.4.1	Bevezető	20
3.3.4.2	Adatbázis.....	21
3.3.4.3	A gyűjteményről.....	22

3.3.5	Régi kották digitalizálása	23
3.3.5.1	Motiváció	23
3.3.5.2	Megvalósítás	23
3.3.5.3	Csoportosítás.....	23
3.3.5.4	A gyűjteményről.....	24
3.3.5.5	Operakották.....	25
3.3.5.5.1	A kiválasztás szempontjairól	25
3.3.5.5.2	A felületről	25
3.3.5.6	Kamarakották.....	26
3.3.5.6.1	A kiválasztás szempontjai	26
3.3.5.6.2	A digitalizált művekről.....	26
3.3.5.6.3	A felületről	27
3.3.5.6.4	Hiányos, megrongált kották.....	28
3.3.5.7	Zongoraátiratok	28
3.3.6	Régi könyvek digitalizálása	29
3.3.6.1	Motiváció	29
3.3.7	Tervezési segédletek	30
3.3.8	Új projekt: Tankönyvek digitalizálása.....	31
4	<i>Debreceni Egyetem Elektronikus Archívum (DEA).....</i>	33
4.1	Kategóriák és gyűjtemények:	33
5	<i>Technikai rész, a szkennelés.....</i>	36
5.1.1	Koncia Minolta PS7000	36
5.2	Epson GT 15000.....	37
5.2.1	Kiegészítők	37
5.2.2	A mellékelt alkalmazások	38
5.2.3	A lapolvasó helyének megválasztása	39
5.2.4	Képek feldolgozása	40
5.3	Finanszírozás	41
6	<i>Összegzés.....</i>	42
	<i>Felhasznált irodalom</i>	43

Ábrajegyzék

1. ábra: artisjus.....	11
2. ábra: A projektek felosztása	13
3. ábra: A DEENK nyitólapja: Digitális Könyvtár.....	14
4. ábra: Folyóiratok	15
5. ábra: A „Sajtómúzeum” nyitó oldala.....	17
6. ábra: A Debreceni Színház egy színlapja	21
7. ábra: A színházi színlapok böngészhető felülete.....	22
8. ábra: Régi kották digitalizálása	24
9. ábra: Az operakották felülete.....	26
10. ábra: J. Halévy: A zsidónő.....	28
11. ábra: Könyvek nyitólap	29
12. ábra: Expositio Notabilis expositio super canonem misse	30
13. ábra: Tervezési segédletek nyitó oldal	31
14. ábra: A DEA új nyitólapja	33
15. ábra: Konica Minolta PS7000	36
16. ábra: Epson GT 15000.....	37
17. ábra: A GT 15000-es méretei	38
18. ábra: Az Epson alap felszereltsége	39

1 Bevezetés

*"Óh, ne mondjátok, hogy a Könyv ma nem kell,
hogy a Könyvnél több az Élet és az Ember;
mert a Könyv is Élet, és él, mint az ember –
így él: emberben könyv, s a Könyvben az Ember."*

Babits Mihály: Ritmus a könyvről

1.1 A témaválasztás indoklása

Azért esett a választásom erre a témára, mivel leendő könyvtárosként nagyon fontosnak tartom könyvtárainkban a nemzeti értékeink megőrzését. Melyet jelenleg leghatékonyabban archiválással, majd online hozzáférhetővé tétellel tudunk kivitelezni.

1.2 Kutatási célok

Kutatásom célja a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár „Digitális Könyvtár” elnevezésű digitalizálási projekt együttesének a mélyreható vizsgálata, majd részletes bemutatása.

1.3 A dolgozat főbb egységei

A dolgozat első részében bemutatom a digitalizálás alapfogalmait. Majd a második részben ismertetem és elemzem a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár digitalizálási projektjeit. Sor kerül a Debreceni Egyetem Elektronikus Archívumának a bemutatására is. A szkenneléshez rendelkezésre álló technikai eszközöket is bemutatom. Majd a dolgozatot egy rövid összefoglaló értékeléssel zárom.

1.4 Az elemzési módszerek

A Debreceni Egyetem még nem publikált a témában semmilyen dokumentumot, ezért a primer kutatást választottam. Ennek során a Digitális Könyvtári részleg főmunkatársával, Köpösdi Zsuzsával készített mélyinterjú, később pedig e-mail-es kapcsolattartás segítségével informálódtam a témában. Bondár Tamás, pedig mint a számítógépes osztály alkalmazottja segített a technikai rész ismeretanyagának elsajátításában. Valamint harmadik jelentős forrásom a könyvtár honlapja volt, amely a www.lib.unideb.hu internetes oldalon található.

1.5 Várható kutatási eredmények

A témában várható kutatási eredmények arra irányulnak, hogy milyen mértékben veszi ki a részét „a második nemzeti könyvtárunk” a digitalizálás világából, milyen szinten és mekkora területet ölelnek fel a széles skálából és azokat milyen részletességgel dolgozzák ki. Előzetesen úgy gondolom, hogy a Debreceni Egyetemen dolgozó szakemberek rendkívül magas színvonalon és precíz munkavégzéssel teljesítik feladataikat, így biztosan az elvégzett munkájuk is példaértékű lehet más könyvtárak számára.

2 Alapfogalmak

2.1 Digitális dokumentum (MSZ EN ISO 2789)

„Meghatározott tartalmú információs egység, amelyet maga a könyvtár digitalizált, vagy amelyet digitális formában szerzett be gyűjteménye részeként. NOTE 1 idetartoznak az e-könyvek, elektronikus szabadalmi dokumentumok, a hálózaton hozzáférhető audiovizuális dokumentumok és más digitális dokumentumok, mint pl. jelentések, kartográfiai és zenei dokumentumok, előnyomatok stb. NOTE 2 nem tartoznak ide az adatbázisokban elérhető tételek. NOTE 3 a digitális dokumentum egy vagy több fájlba szervezhető. NOTE 4 a digitális dokumentum egy vagy több tartalmi egységből áll.”¹

2.2 Digitális anyagok

„Tág értelmű kifejezés, ami tartalmazza egyrészt az analóg anyagok digitalizálásával keletkezett digitális másolatok körét, másrészt a digitális formában születetteket, amelyeknek nincs analóg forrásuk és analóg formába konvertálásuk sem történik meg.”²

2.3 Digitális megőrzés

„A digitális formában készült anyagok fenntartási/karbantartási folyamata, melynek során a felhasználhatóság biztosítása érdekében mind a tartalmat hordozó bit-folyam, mind az annak megjelenítéséhez szükséges képességek megőrzése szükséges. A feladatot nehezíti az a tény, hogy a digitális tároló média nemegyszer gyorsan elhasználódik („bit rozsdá”), és a digitális objektum kibogozhatatlanul egybefonódik az elérési környezettel (szoftverrel és hardverrel), amely folyamatos fejlesztési-elavulási ciklusok során fejlődik. Ugyancsak a digitális megőrzés

¹ ISO 2789 (2006) Information and documentation – International library statistics

² Jones, M. and Beagrie, N. (2003), Preservation management of digital materials: a handbook, London: British Library, available at: <http://www.dpconline.org/graphics/intro/>

témakörébe tartozik az eredetileg nem-digitális formában létrejött művek (nyomatok, filmek stb.) digitalizálási gyakorlata, melynek célja a fizikai médiumok elhasználódásából eredő veszteségek megelőzése.”³

2.4 Digitalizálás

„Könyvek, műtárgyak, történelmi dokumentumok, fotók, naplók, stb. elektronikus formába konvertálásának folyamata, melynek végterméke megjeleníthető, ill. lejátszható számítógépen és más alkalmas eszközökön.”⁴

2.5 Dokumentum

„Rögzített információ vagy anyagi tárgy, amely a dokumentációs folyamatban egységként kezelhető. Megjegyzés: a dokumentumok fizikai formájukban és jellemzőikben különbözhetnek.”⁵

2.6 Könyvtár

„Szervezet vagy szervezeti egység, amelynek fő célja állomány építése és fenntartása, továbbá olyan információforrások és eszközök használatának elősegítése, amelyek a használók tájékozódási, kutatási, oktatási, kulturális vagy rekreációs igényeit elégítik ki.

NOTEzek a könyvtárral szembeni alapkövetelmények, amelyek nem zárnak ki semmiféle, a fő célhoz képest kiegészítő további forrást és szolgáltatást.”⁶

³ Reitz, J. M., ODLIS - Online Dictionary for Library and Information Science, available at: <http://lu.com/odlis/>

⁴ IMLS. Institute of Museum and Library Services, Status of technology and digitization in the nation's museums and libraries, 2006, elérhető az alábbi címen:

<http://www.imls.gov/resources/TechDig05/Technology%2BDigitization.pdf>

⁵ ISO 2789 (2006) Information and documentation – International library statistics

⁶ ISO 2789 (2006) Information and documentation – International library statistics

3 A Debreceni Egyetem digitalizálási projektjei

„A könyvek olyanok, mint a tükör: mindenki azt látja bennük, amit a lelkében hordoz.”

Carlos Ruiz Zafón

3.1 Az alapelvek

Nagyon fontos az előzetes alapelvek lefektetése, mivel az mutat egy utat, melyet, ha megfelelően követnek, akkor az elvégzendő munkát a lehető legtökéletesebben teljesítik. Ezen elvek meghatározása a Debreceni Egyetem digitalizálási részlegében sem maradhattak el.

A legfontosabbnak tartott irányelv, melyet mindenekelőtt szem előtt tartottak az, az *állomány védelme* volt. Ezen belül két szempont is meghatározó, az egyik a *biztonságos megőrzés*, valamint a másik a *hosszú távú tárolás*.

A következő irányelv a dokumentumok *hozzáférhetősége a nyilvánosság számára* is. Ez szabad böngészhetőséget biztosít bárki számára, aki meg szeretné tekinteni az adott digitalizált egységet.

A *megismertetés* is az alapelvek részét képezi, mely azon törekvéseket szeretné megvalósítani, amelyek arra irányulnak, hogy azok számára is ismeretes legyen a különböző digitalizált projektek végterméke, akik azelőtt még semmilyen információval sem rendelkeztek azok létezéséről.

Ha az előző elv beteljesült, akkor a következő lépcső a projektek és dokumentumok ismertetése és *oktatása* az érdeklődő közönség számára.

Majd végül a bedigitalizált anyagokat egy precíz *kutatási* folyamaton viszik keresztül, mely során minden lehetséges információt begyűjtenek róluk.

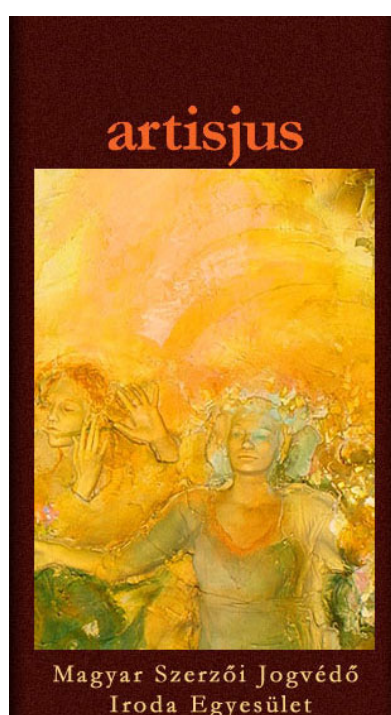
3.2 A szerzői jog kérdései

Az on-line közvetítés egyik alapvető követelménye az, hogy a dokumentumot körültekintően megvizsgálva, pontos címléírással közöljék.

Szerző jogi kérdés fennállásának esetében, hogy felkerülhessenek a webre, éveknek kellene eltelnie vagy ki kellene fizeti a jogdíjat, de erre nincs meg az anyagi lehetőség. Ebben az esetben csak a könyvtáron belül érhetők el, viszont nem lehet lementeni, másolni, nyomtatni őket.

Amelyik dokumentumon viszont nincs szerzői jog, ahhoz bárki, bárhonnán szabadon hozzáférhet.

Magyarországon az úgynevezett „artisjus” Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület foglalkozik a szerzői jogi kérdésekkel.

1. ábra: artisjus⁷

Az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról az alábbiak szerint értekezik:

„1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik - függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

- a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,
- b) a nyilvánosan tartott beszéd,

⁷ Forrás: <http://www.artisjus.hu/>

- c) a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is,
- d) a színmű, a zenés színmű, a táncjáték és a némajáték,
- e) a zenemű, szöveggel vagy anélkül,
- f) a rádió- és a televíziójáték,
- g) a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás),
- h) a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve,
- i) a fotóművészeti alkotás,
- j) a térképmű és más térképészeti alkotás,
- k) az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,
- l) a műszaki létesítmény terve,
- m) az iparművészeti alkotás és annak terve,
- n) a jelmez- és díszletterv,
- o) az ipari tervezőművészeti alkotás,
- p) a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.”⁸

„4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).”

⁸ Forrás: http://www.artisjus.hu/opencms/export/download/aszerzoijogrol/szerzoi_jogi_torveny.pdf

3.3 Projektek

3.3.1 A projektek ismertetése

A projektek elindulásához mindenképpen anyagi forrásokra volt szükség, melyet országos pályázatokból sikerült elnyerni. Ezekről a pályázatokról hiába kértem bővebb felvilágosítást, semmilyen konkrét információval nem tudtak szolgálni. Ezt nagyon sajnálom, hiszen hogy teljes egészében átláthassuk a folyamatot, szükséges lett volna ennek megismerése.

Debrecenben jelenleg négy nagyobb projekt munkálatai is folynak.

1. Az első a régi folyóiratok gyűjtésével foglalkozik. Ezt a munkát két nagyobb alegységre lehet osztani: az egyikben az Észak-Tiszántúli folyóiratokat gyűjtését vállalták fel; a másikban pedig négy, előbbi kategóriába be nem sorolható művet elemeznek.

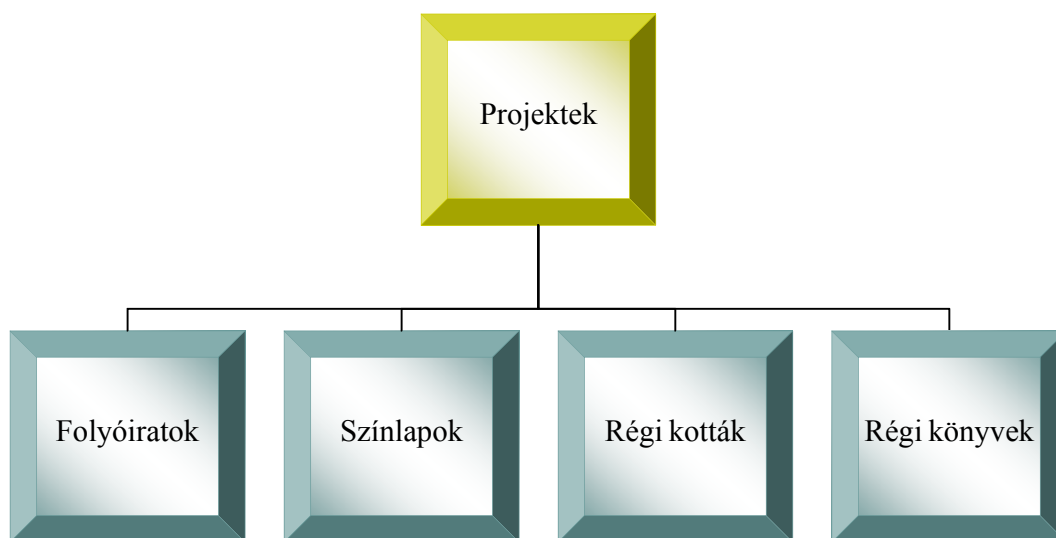
2. A második az egyik legérdekesebb, a Debreczeni Színház plakátjait, színlapjait összegyűjtő projekt.

3. A régi kották gyűjtésére is indultak kezdeményezések. Ennek három alkategóriája van: az operakották, a kamarakották és a zongoraátiratok.

4. Valamint utolsóként említendő a régi könyvek gyűjteménye.

Kezdetleges projektnak nevezhető - a még kidolgozás stádiumában lévő munka - , az egyetemi tankönyvek digitalizált gyűjteményének kidolgozása.

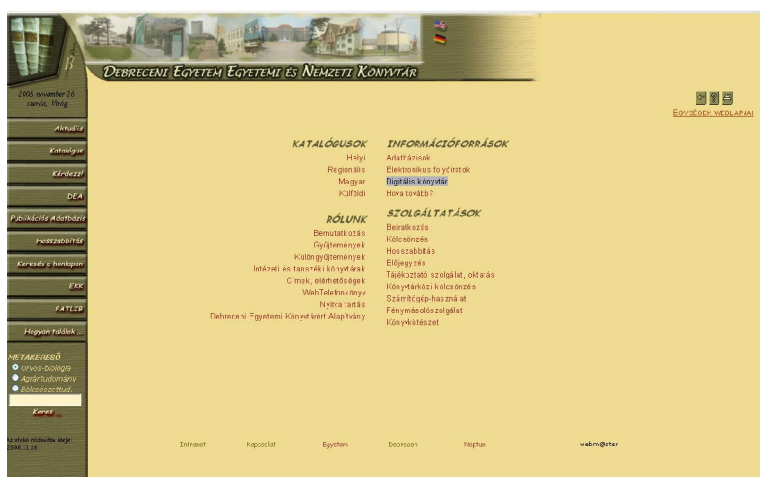
Kiegészítésként tervezési segédletek is segíti a folyamatok miértjének a megértését.

2. ábra: A projektek felosztása

3.3.2 A projekteket tartalmazó weboldal

A „Digitális könyvtár”-nak keresztelt almenüben található meg a digitalizálási projekteket, a <http://www.lib.unideb.hu>-s webcímen. HTML leíró nyelven készítették az oldalt. Egyszerű szerkezetű, könnyen kezelhető. Puritánsága a célnak éppen megfelel, bár manapság, már jóval tetszetősebb oldalt is el lehetne készíteni, a kornak megfelelően.

3. ábra: A DEENK nyitólapja: Digitális Könyvtár⁹

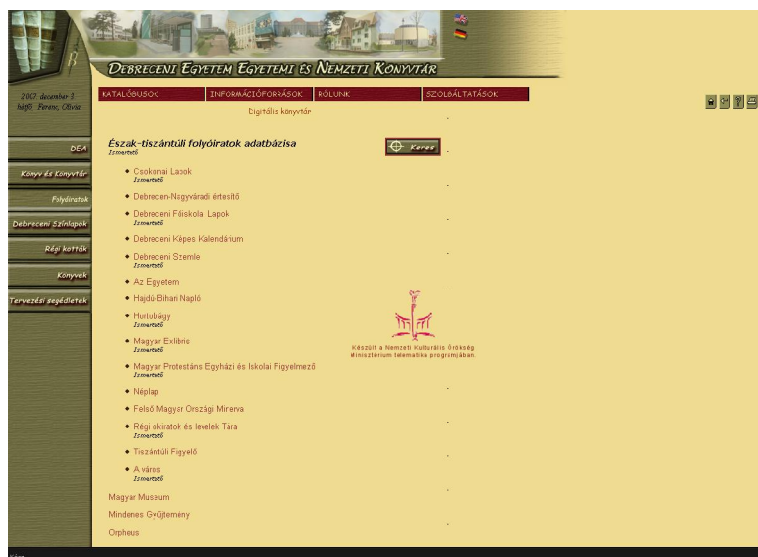
3.3.3 Folyóiratok digitalizálása

Alapvetően Észak-Tiszántúli (tehát regionális) folyóiratokat dolgoznak fel ebben a projektben, de vannak kivételek ez alól, mivel digitalizálnak országos folyóiratokat is; példa ilyenre az Orpheusz.

Előfordultak és manapság is előfordulnak duplikációk¹⁰, ezek kiküszöbölését az Országos Széchényi Könyvtárral és a szegedi könyvtárosokkal próbálják koordinálni.

⁹ Elérhetőség: <http://www.lib.unideb.hu/>

¹⁰ Művek, melyeket mások is digitalizáltak, így több példány jött létre, mint amennyire szükség lenne.

4. ábra: Folyóiratok¹¹

3.3.3.1 Sajtómúzeum

Más könyvtárakkal való kapcsolattartása nagyon fontos, elsősorban az OSZK-val ápol ilyen jellegű kontaktus a DEENK.

Ők indítottak el egy honlapot, mely „Sajtómúzeum” néven az on-line lehetőségeket kihasználva próbálja összefogni a digitalizálási törekvéseket. A <http://sajtomuzeum.oszk.hu> internetes címen érhető el ennek a vállalkozásnak az oldala! A MEK Egyesület¹² és az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával készült.

A sajtó szó a feldolgozott dokumentumok tartalmára utal. A múzeum pedig, mint ahogy a szó alapjelentése egy olyan helyet jelöl ahol régi, sokszor csak eszmei értéket képviselő dolgokat tárolnak. Így együtt ez a szókapcsolat az on-line mivolta miatt pedig az interneten elérhető vagy majd a közeljövőben elérhetővé váló tartalomra próbál utalni.

Az itt megtalálható digitalizált projektek végeredményei, forrás helyeiket figyelembe véve sokrétűek, hiszen az ország különböző pontjain és a határainkon túl készült – a sajtó alakulásának a szempontjából – jelentős dokumentumok is megtalálhatóak benne, a saját munkáik mellett.

¹¹ Elérhetőség: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglib.php>

¹² A Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület: <http://mek.oszk.hu/egyesulet/>

A céljaik között szerepel, hogy az eredeti forrásaikat és a régi sajtóban megjelent periodikákat összegyűjthessék, majd azokat a nagyközönség részére is elérhetővé tehesék. Valamint azokra a digitális művekre is fel szeretnék hívni a figyelmet, amelyek az ország különböző pontjain megjelent közgyűjteményekben kerültek kiadásra.

Egyértelmű gyűjtőkör nem fogalmazható meg, mivel ez nem egy kifejezetten saját gyűjtemény. De azért beszélhetünk időbeli gyűjtőkörrel, amely a XX. század előtti magyar sajtó korszakát érinti. Kifejezetten az 1705-1867-ig majd az 1867-1918-ig tartó időszakok konkrét kiadványtípusaira irányulva.

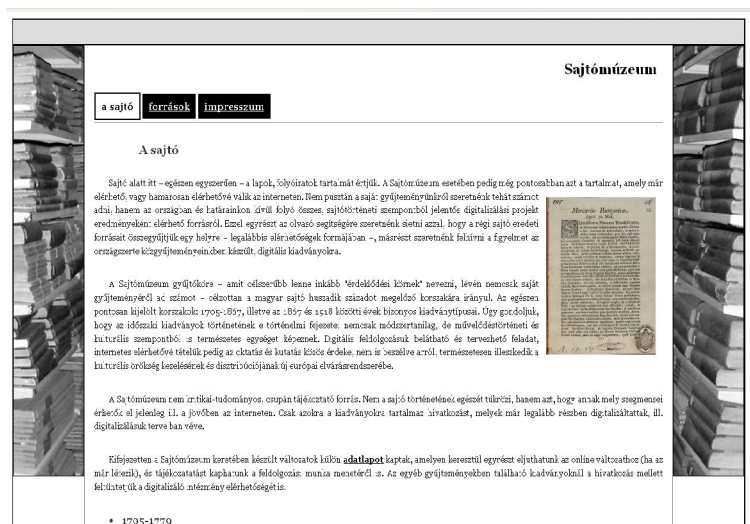
Fontos szempontként tartják számon az oktatást és a kutatást, melyet azáltal, hogy on-line megjelennek, kielégítőnek is tartanak. Valamint úgy tartják, hogy e munka tökéletesen eleget tesz a kulturális örökségünk által megfogalmazott eszmerendszer európai elvárásaihoz is.

A Sajtómúzeum egy tájékoztató forrású oldal, nem tartalmaz mindenre kiterjedő elemzéseket, csak a lényegi információkat tartalmazza arra nézve, hogy mely dokumentumok érhetőek el jelenleg az interneten. Hivatkozásokat is csak azokra az elemekre tartalmaz, amelyeknek a digitalizálása már legalább tervbe van véve vagy már részben el is készültek.

Egy külön adatlapon¹³ található meg azon művek összessége, amelyeket az oldal készítői digitalizáltak, ahonnan az online változat is könnyen elérhető. Többek között itt részletes példányinformáció is található. Azon kiadványok, melyek más gyűjteményekben találhatóak, mindenki számára ismerhető elérhetőségeiket itt közlik.¹⁴

¹³ Forrás: http://sajtomuzeum.oszk.hu/sajto/mv_data.html

¹⁴ Forrás: <http://sajtomuzeum.oszk.hu/>

5. ábra: A „Sajtómúzeum” nyitó oldala¹⁵

Fontos, hogy itt nem csak szkennelik a dokumentumokat, hanem pontos cikkszerű, cikkszerű bibliográfiai leírást is készítenek róluk.

Némi lemaradással küzdenek, mivel több folyóirat van beszkenelve, mint ami az adatbázisban már fel van tárva.

A munkákat nagyban hátráltatja az a tény, hogy a pályázati pénzek rohamosan fogynak, így sokkal lassabban tud folytatódni a munka.

3.3.3.2 Észak-tiszántúli folyóiratok adatbázisa (TIBI)

A nemzeti irodalom elsődleges regisztrálására legsajátabb hivatásaként vállalkozik az Országos Széchényi Könyvtár. Létrejött és ma is fejlesztés tárgya egy debreceni és tiszántúli vonatkozású nagy bibliográfiai kartoték. Elkészült a Hajdú-Bihar megyei sajtóbibliográfia.

A 1960-as évek második felében hatalmas lendülettel kezdett neki a Debreceni Egyetem Könyvtárának munkássága a tájbibliográfiai tevékenységek újjáélesztésének. Lelkes pályakezdők és gyakorlatias idősebb szakemberek egyaránt fantáziát láttak a dologban. Majd egyszer csak beköszöntött a sötét korszak, amikor már nem mentek úgy a folyamatok, mint a kezdeti stádiumban, a lendületet stagnálás követte. A munkafolyamat megállt, többen kétségbe estek. De 15 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy egy új vezéregyéniség, Dr. Csúry István 1975-ben

¹⁵ Forrás: <http://sajtomuzeum.oszk.hu/>

felélessze a folyóiratok adatbázisának a feltöltését. Elemzésében úgy vélte, hogy ennek a korszaknak a negatív attitűdjeinek az oka az lehetett, hogy túlvállalta magát a könyvtári egység, túl nagy célokat tűzött ki maga elé, holott több kisebbel talán hosszú távon többre vihették volna. A Tiszántúli Időszaki Kiadványok Repertóriumai c. sorozat első kötetének előszavában így írt erről: *”Nem közigazgatási, hanem történeti, kulturális és gazdasági értelemben vett tájegység lebegett a szemünk előtt. Tiszántúl. Nem keretnek tekintettük a helyismereti programot, amelyet később a rendszerre épülés igénye nélkül kisebb-nagyobb területi vonatkozású szakkönyvtárak, kalauz jellegű bibliográfiák, stb. fognak kitölteni, hanem egy nagy, egységes bibliográfiai monolit kibányászásához gyürkőztünk. A teljesség utópiáját kergettük: az utolsó napihírig mindent feltárni, amit területünkön kinyomtatnak, vagy ami területünkre vonatkozik. Úgy hittük, hogy az így megvalósuló tájbibliográfiák összességéből fog egy grandiózus nemzeti bibliográfia felépülni.”*

Az Országos Széchényi Könyvtáré az a megtisztelő feladat, hogy a magyar irodalom teljességét gyűjtheti. Egy grandiózus kartoték (mely országos és helyi szinten is gyűjt) megalkotása volt a tervei között Debrecennek, mely sikeresen létrejöhett; szoros kapcsolatot fenntartva a Tiszántúliakkal.

A Hajdú-Bihar megyei sajtóbibliográfiát is nagyon fontosnak ítélték, így hangsúlyos elemként kezelve sikerült ezt is megalkotniuk. Több sorozatot sikerült beindítani. Ezek közül a legjelentősebbek a *Régi Tiszántúli Könyvtárak* és a *Tiszántúli Személyi Bibliográfiák*.

Több történelmi és egyéb szempontokból is jelentős folyóirat repertóriumai jelentek meg. A legjelentősebbek: a Csokonai Lapok, a Debreceni Szemle, a Debreceni Képes Kalendárium, valamint a Magyarok.

Ezen lépésekből még is csak úgy tűnik, hogy létre fog jönni az, az idealizált Tiszántúli Bibliográfia gyűjtemény, melyet megálmodott magának a Debreceni Egyetemi Könyvtár lelkes személyzete.

3.3.3.3 Az eddig kiadott repertóriumok

A folyóiratok többsége a környékről származik, mely a régiót vagy konkrétan Debrecen városát takarja (pl.: Magyarok és a Kelet Népe.). Időszaki megoszlás szerint a folyóiratok többségét a 2. világháború előtt adták ki, de akad néhány, amely utána látott napvilágot, utóbbira példák: az Egyetemi Élet, a Könyv és Könyvtár, a Magyarok és a Néplap. A tárgylajstrom tartalmazza a folyóiratok milyenségét, tartalmi értékeit, fontosságát, a szerkesztés folyamatát, a kiadás körülményeit, sajtótörténeti leírás által.

Illusztrációk segítik megismerni, hogy hogyan is néztek ki ezek a periodikák. A folyóirat címjegyzékek elég kevés példányban jelentek meg, mivel nem hivatalos helyeken, hanem csak magánházaknál készítették el őket több példányban, nem túl nagy példányszámban. Hasznos információkat tartalmaznak, így a repertóriumok bibliográfiai adatait számítógépre viszik. Így az azokban található cikkek és tanulmányok közvetlenül bekerülnek az adatbázisba, ezáltal azok is kereshetővé válnak.¹⁶

Lássuk mely időszakokból sikerült beszerezni a periodikákat: „A debreceni Néplap repertórium” 1944. nov. 15-től 1945. ápr. 6-ig; a „Csokonai Lapok” 1850-es év; a „Magyarok”, 1945-1949-ig; a „Debreczeni Képes Kalendárium”, 1901-1948-ig; a „Régi Okiratok és Levelek Tára” 1905-1906-ig ; a „Debreceni Szemle” 1927-1944-ig; a „Kelet Népe” 1935-1942-ig, a „Magyar Exlibris” 1935-1936-ig; a „Debreceni Főiskolai Lapok” 1896-1914-ig; a „Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező” 1870-1878-ig; a „Debreceni Szemle” 1912-1915-ig; az „Egyetemi Élet” 1963-1972ig; a „Könyv és Könyvtár. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve” 1953-1991-ig; a „Hortobágy” 1861-1867-ig és a „Debrecen-Nagyvárad értesítő” 1846-1895-ig.

3.3.3.4 Az adatbázis készítői

A folyóiratok digitalizálási munkáit három különböző részfeladatot ellátó csoportra lehet osztani.

¹⁶ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/journals/ismerteto/eloszo.html> Korompai Gáborné írása nyomán

A folyamat első résztvevői a *digitalizálási részleg* dolgozói, akiknek a munkaköre lehet, hogy kissé monoton, viszont ez a fázis van a leginkább előre haladva, ezáltal bizonyították, hogy rendkívül jól végzik a munkájukat. Így tehát megérdemlik, hogy név szerint említsem őket: Bacskai Ferenc, Berettyán Gábor, Kormány András, Kormány Lajosné, Pelyvás Norbert és Nagyné Simon Rita.

Ezek után a *bibliográfiai rekordok készítése* következik, amely szakmailag rendkívül felkészült könyvtárosok elhivatott munkavégzését igényli. Ilyen szakemberek az alábbiak: Bátfai Mária Erika, dr. Berényi Ernőné, Czeglédi László, Fejér Annamária, dr. Juha Enikő, Kormány Lajosné, Polónyiné Kerekes Margit, Szász Izabella és Varga Lajosné.

Valamint fontos feladat hárul még a számítástechnikai környezet tervezésére, kialakítására is. Balázs László, Bondár Tamás, Bor Attila és Csató Edit munkálkodnak ezen a területen.¹⁷

3.3.4 Színlapok digitalizálása

3.3.4.1 Bevezető

Az elektronikus gyűjtemény a debreceni színjátszás 1862 és 1896 közötti korszakának színlapjait teszi elérhetővé digitalizált formában.

¹⁷ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/journals/ismerteto/eloszo.html> Korompai Gáborné írása nyomán

6. ábra: A Debreceni Színház egy színlapja¹⁸

A debreceni színházi életen túl bepillantást nyerhetünk a színház külső kapcsolataiba a vendégszereplések által (Budapest: 1887. január 21, Berlin: 1887. február 14, Madrid: 1887. április 11, Kolozsvár: 1887. április 15.), valamint a város kulturális életéből is kapunk egy szeletet a Debreceni Dalárda 1987. március 5-ei, valamint a helyben nagyon ismert Simon zenetanár úr tanítványainak 1887. január 27-ei fellépése révén.¹⁹

3.3.4.2 Adatbázis

Az előadott darabokat, a kiegészítő műsorszámok címét, az előadások idejét, szerzőit, fordítóit, az előadás rendezőjét, karnagyát és egyedi előadásokra vonatkozólag megjegyzéseket tartalmaz az adatbázis. A teljes szereposztás terén viszont hiányosságok figyelhetők meg, csak a különösen kiemelt színészeket (vendégszereplőket, jutalomjátékot játszókat) találhatjuk meg.²⁰

¹⁸ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/poster/bin/poster.cgi?fi=poster&ev=1862&sz=01>

¹⁹ Forrás: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibszinlap.php>

²⁰ Forrás: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibszinlap.php>

3.3.4.3 A gyűjteményről

Célja a debreceni színjátszás 19. századi történetének tanulmányozásához segítséget nyújtani, így az ebbe a korszakba tartozó színlapokat digitalizálják. A plakátokból megismerhetjük a debreceni színházi életet.

Az akkor még „Debreczeni Színház”-nak nevezett intézményt már 1916-tól Csokonai Színház néven ismerjük.

Színházi plakátok

1862 [Nincs dátum Január Február Március Április Augusztus Szeptember Október November December](#)
1863 [Január Február Március Április](#)
1864 [Január Február Március Április Május Június Július Augusztus Szeptember Október November December](#)
1865 [Január Február Március Április Május Október November December](#)
1866 [Nincs dátum Január Február Március Április Május Június Július Augusztus Szeptember Október November December](#)
1868 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1869 [Január Február Március Április Május Augusztus Szeptember Október November December](#)
1870 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1871 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1872 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1873 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1874 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1876 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1877 [Nincs dátum Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1878 [Nincs dátum Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1879 [Nincs dátum Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1880 [Nincs dátum Január Február Március Április Május Június Július Szeptember Október November December](#)
1881 [Január Február Március Április Szeptember Október November December](#)
1882 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1883 [Január Február Március Április Szeptember Október November December](#)
1884 [Január Február Március Április Október November December](#)
1885 [Január Február Március Április Május Szeptember Október November December](#)
1886 [Nincs dátum Január Február Március Április Szeptember Október November December](#)
1887 [Január Február Március Április Május Október November December](#)
1888 [Január Február Március Április Augusztus Szeptember Október November December](#)
1889 [Nincs dátum Január Február Március Április Szeptember Október November December](#)
1890 [Nincs dátum Január Február Március Április Szeptember Október November December](#)
1891 [Nincs dátum Január Február Március Április Október November December](#)

7. ábra: A színházi színlapok böngészhető felülete²¹

A nevek egységesítése még hiányzik (2% van készen): nehéz feladat, hiszen egy személynek több névváltozata is lehetséges, ez rendkívül megnehezíti a munkát, kevésbé átlátható a munkafolyamat.

Egy böngészhető állományú felületen találjuk magunkat, ha meglátogatjuk a weboldalt.

A legrégebbi színlap 1862-ből származik. Feltártsága 1896-ig folyamatos, valamint még az 1920-as évből is sikerült feldolgozniuk néhány számot.

²¹ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/poster/bin/poster.cgi?fi=poster>

3.3.5 Régi kották digitalizálása

3.3.5.1 Motiváció

Ezen projekt elindításának is a legfőbb motiváló tényezője az állományvédelem volt, mivel egyes kottákat már csak a digitalizálással lehet fenntartani az utókornak. Mint megtudtam olyan állapotban vannak, hogy már jobbnak látták a szkennelésüket, majd adatbázisba feltöltésüket.

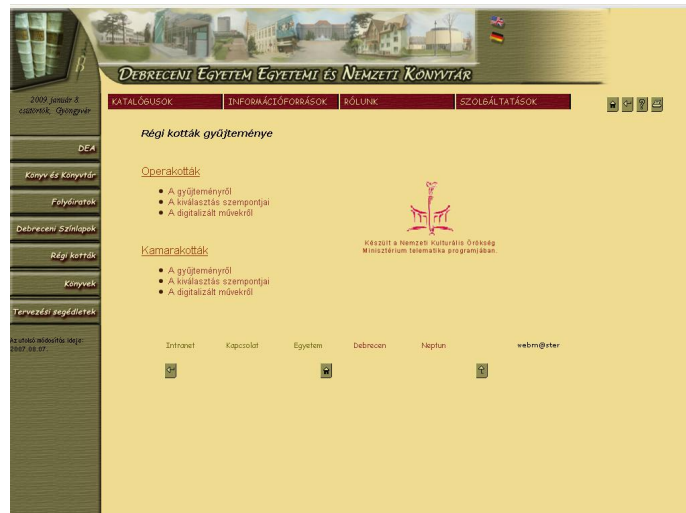
3.3.5.2 Megvalósítás

Feldolgozásuk jelenleg is folyamatban van. Mivel ennek a projektnek már elfogytak az anyagi forrásai, így a folyamatot társadalmi munkában végzi a korábbi tapasztalatokkal rendelkező raktáros, aki akkor tudja ezt a feladatot végezni, amikor nem kell ellátnia a fő feladatkörét, a raktári kérések teljesítését.

A digitalizált kották az egyetemi könyvtár on-line állományának részét képezik. 890-900 db digitalizált kottával rendelkezik az intézmény jelenleg.

3.3.5.3 Csoportosítás

Két nagy csoportot különböztethetünk meg: az operakottákat és a kamarakottákat.

8. ábra: Régi kották digitalizálása²²

Keresés: inkább a dokumentumok oldaláról megközelíthető (tehát böngészéssel)

3.3.5.4 A gyűjteményről

„A digitalizált kották gyűjteménye a Zeneműtár gazdag kottaállományának képezi a részét. Múlt századbeli, századfordulói és a XX. század első évtizedeiben megjelent kötetek, füzetek alkotják. Több 10.000 darabból áll a gyűjtemény.

Felöleli szinte az összes zenei műfajt: a nagy egyházzenei alkotásoktól a kamarazenei gyöngyszemekig; a versenyművektől a rövid romantikus (és későromantikus) hangszeres darabokig; a világháborús katonadaloktól az egykori sikeres filmslágererekig; a maguk idejében olyannyira kedvelt melodramákig.

Körképet adhat a zenetörténet évszázadairól is: klasszicizmusról, romantikáról és későromantikáról. A sokféleségnek köszönhetően a könyvtárlátogatók megismerhetik az egyes korok zenei termésének ellentmondásosságát, izgalmas változatosságát.

Az így megismerhető kép teljesebb. A kiadói világba is tehetnek egy rövid felfedező utazást. Tehát művelődéstörténeti szempontból is jelentős.”²³

²² Forrás: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibkotta.php>

²³ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/www/gyujtemeny.html> Dr. Vecsey Beatrix írása

3.3.5.5 Operakották

3.3.5.5.1 A kiválasztás szempontjairól

A pályázati keret elég szűkös volt, a kezdetekben így ki kellett választani, hogy mely kották férnek bele. Ez elég nehéz feladatnak bizonyult. Szem előtt tartották, hogy melyek azok a műfajok, amelyek jobban érdekelhetik a közönséget és azon műveket digitalizálták be. Megpróbálták megtartani az egyensúlyt azért, hogy közismert és egyáltalán nem populáris zenedarabok, és azok szerzőik is megtalálhatók legyenek az adatbázisban.²⁴

3.3.5.5.2 A felületről

Ennek az egységnek az internetes felülete, jóindulattal is hagy némi kivetni valót maga után. Jóllehet puritánságra törekedni sokszor célravezető, de ez most nem az a helyzet, amikor ilyen szempontokat kellene a szemünk előtt tartani. Miután rákattintunk az „Operakották” felírára, egy egyszerű fehér háttéren, a mű címei alapján ABC sorrendben felsorolva jelennek meg a digitalizált dokumentumok. A nevek hivatkozásokat tartalmaznak, melyet a kék színű mivoltuk már előre sejtethet. Ezekre kattintva, elénk is tárul az aktuálisan kiválasztott mű. Itt egy rendkívül egyszerű képnézegetési rendszer fogad minket, ahol előre, vissza és egy szinttel feljebb is mozoghatunk.

²⁴ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/www/szempont.html>

1. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 2. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 3. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 4. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 5. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 6. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 7. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 8. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 9. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 10. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 11. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 12. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 13. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 14. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 15. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 16. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 17. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 18. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 19. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 20. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 21. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 22. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 23. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 24. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 25. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 26. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 27. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 28. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 29. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 30. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 31. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 32. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 33. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 34. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 35. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 36. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 37. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 38. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 39. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 40. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 41. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 42. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 43. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)
 44. [A Magyar Nemzeti Művelődési Intézet](#)

9. ábra: Az operakották felülete²⁵

Szerintem ebbe sokkal több energiát is fektethettek volna. Egy kicsit nagyobb erőbedobással akár egy olyan interaktív felületet is kivitelezhettek volna, amely minden felhasználót megelégedettséggel töltene el.

3.3.5.6 Kamarakották

3.3.5.6.1 A kiválasztás szempontjai

Ezen második pályázati részbe különlegesebbnél-különlegesebb művek kerültek a szkennerek alá, mivel itt túlnyomóan a 19. századi kamarazene azon képviselői vannak jelen, akiknek műveik egyszer kerültek kiadásra és ebből kifolyólag boltokban sem fellelhetőek már. Az állományvédelmi szempontok itt is megfigyelhetőek, a munka során nem egy 100-120 évnél is idősebb művet őriznek meg az utókornak.

3.3.5.6.2 A digitalizált művekről

²⁵ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/bin/notes.cgi>

Nagy jelentőséget tulajdonítanak a kamarakottáknak. Két különböző szempontból is. Az egyik a zenetörténet. Mivel az így megőrzött dokumentumok a későbbi kutatások nagyszerű alapjai lehetnek, jól használva őket – tudományos szempontból – rendkívül jelentős felfedezéseket tehetnek az ez irányban munkálkodó szakemberek.

A zenetudományi szempontok sem utolsóak, hiszen e kották segíthetnek nekünk betekintést nyerni, a magyar zene, evolúciós folyamatába. Itt a tudományban elfoglalt helye és szerepköre az, amely meghatározó a későbbiekben.

Az úgynevezett nagy „magyar hegedűiskola” megalapítóinak legjelentősebb művei is megtalálhatók közöttük. Ezeket a műveket a II. világháború éveiben és az azt követő években, de a rendszerváltozás óta eltelt években sem adták ki újra.

Számszerűleg már több mint 400 digitalizált kotta készült el. Ez egy igen jelentős szám, amely már feljogosítja a készítőit arra, hogy a jövőben is kitartóan dolgozzanak, hiszen ilyen mennyiségben elkészített digitalizált dokumentum, már önmagában jelentős horderejű. Sokak által keresett zenei műfajok a színházakból: az operák, vígoperák, daljátékok, operettek, balették, pantomimek. Az elmúlt körülbelül két évszázad népszerű külföldi és hazai színházi művei.

Ma már csak néhány közkedvelt áriából ismert operaritkaságok (pl. Boieldieu: A fehér hölgy c. műve, Halévy Zsidónője, Meyerbeer több operája, Kienzl vagy Nessler alkotásai stb.) azok, amelyeket nem övezett olyan szintű lelkesedés a nézők részéről a bemutatón, mint elvárni lehetett illetve sikerességük csak nagyon rövid időt élt meg.

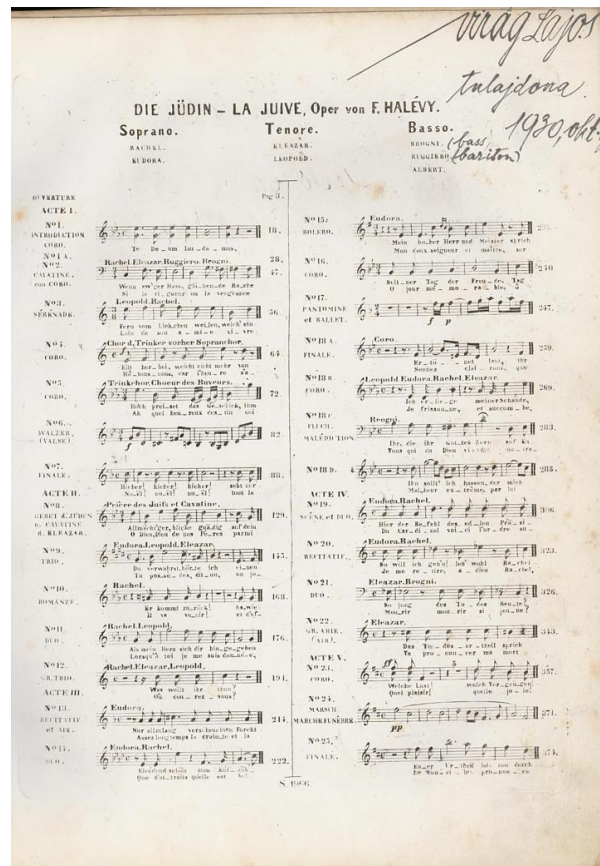
3.3.5.6.3 A felületről

A kamarakották webes felülete, nem sokban különbözik a szintén rendkívül szegényes és csúnya operakották felületétől. Szinte ugyanaz. Csak itt még arra sem fordítottak energiát, hogy a művek valamiféle sorrendben szerepeljenek. Sem a művek, sem a szerzőjük szerint sincsenek ABC rendben. Feltételezhető, hogy a számunkra nem ismert digitalizálási sorrendben elkészült művek, ugyanabban a sorban kerültek feltöltésre, de erről semmi féle tájékoztatást nem találtam.

3.3.5.6.4 Hiányos, megrongált kották

Fontos kitétel, hogy hiányos vagy nagyon erősen megrongált kötetekkel nem foglalkoznak, így azokat nem digitalizálják.

A kivételek természetesen csak erősítik a szabályt. Erre példa J. Halévy műve: „A zsidónő”. Ennél a kottánál úgy érezték, hogy ha csak részleteiben is van meg, mégis egy olyan szintű alkotás, amely érdemes arra, hogy elvégezzék rajta a munkafolyamatokat és ezáltal fennmaradhatóságot biztosítsanak neki.

10. ábra: J. Halévy: A zsidónő²⁶

3.3.5.7 Zongoraátiratok

A Debreceni Egyetem birtokában vannak továbbá olyan speciális ritkaságok, amelyek értéke rendkívül kiemelkedő, ezek felett nem hunyhattak szemet, így ezek is digitalizálási folyamat alá kerültek. Még akkor is, ha csak a zongoraátirat az, ami rendelkezésre állt.

²⁶ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/notes/04/B001.jpg>

Ebbe a kategóriába az alábbi művek sorolhatók: „Mosonyi Mihály Szép Ilonkája; Doppler Benyovszky című operájának – Mosonyi által alkotott – zongoraátirata; Mozart Don Giovannijának Friedlein & Hirsch által a múlt században kiadott zongoraváltozata; a két Rossini opera: az Olasz nő Algírban és a Hamupipőke szintén igen régi, feltehetőleg a múlt század közepe táján kiadott kötete; valamint Verdi Luisa Miller-e.

3.3.6 Régi könyvek digitalizálása

3.3.6.1 Motiváció

Ennek a projektnek az indulásakor is a legfontosabb szempont az állományvédelem volt. Itt bizonyos művek esetében szabadkezet kaptak a könyvtárosok és maguk dönthettek egyes dokumentum típusok digitalizálási folyamatának beindítása mellett. Ilyen volt az ősnymtatványok is.

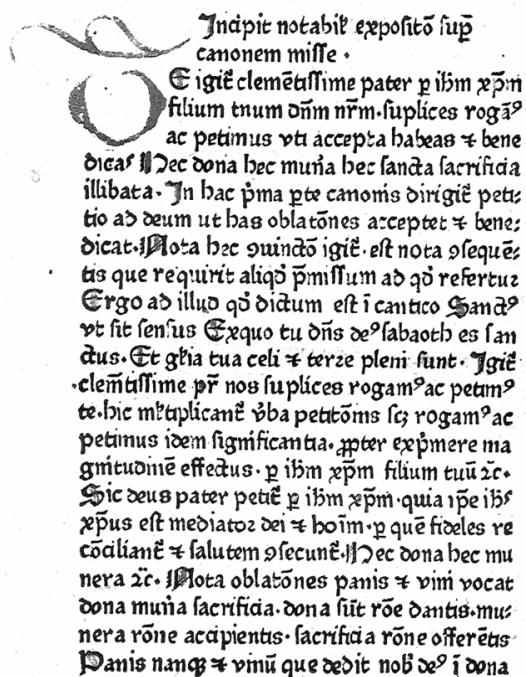
11. ábra: Könyvek nyitólap²⁷

Előfordultak olyan esetek, amikor külön olvasói kérésre digitalizáltak, amely úgy történt, hogy az igényt benyújtó igaz, hogy csak 20 oldalt szeretett volna kérni digitális formában, de akkor már úgy ítélték meg, hogy ha az egész dokumentumot

²⁷ Forrás: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibkonyv.php>

feldolgozzák. Fontos és jelentős információ, hogy a digitalizált könyvek rekordjai benne vannak az OPAC-ban, hiszen ezek is az állomány részét képezik.

Egy példa a digitalizált könyvekre, amely egy 1480-ban Strassburg-ban kiadott nagyon ritka könyv különlegesség. A digitalizálását a Debreceni Egyetem az első könyvei között kezdte meg:

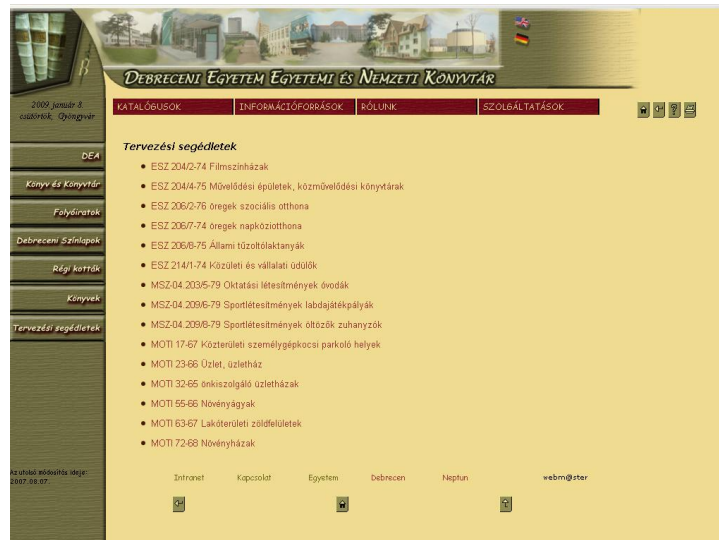

12. ábra: Expositio Notabilis expositio super canonem misse²⁸

3.3.7 Tervezési segédletek

A Digitális Könyvtár legelső menüpontjában megtalálható a „Tervezési segédletek” elnevezésű rész. Az itt megtalálható anyagokat még a régi könyvek kategóriájába sorolja az intézmény, így azokkal azonos feltételeket támasztanak feléjük.

²⁸ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/books/books/colly6/001.png>

13. ábra: Tervezési segédletek nyitó oldal²⁹

Még a tárterület is azonos, előbb a tervezési segédletek találhatóak a listában³⁰, majd csak utána következnek a régi könyv típusú dokumentumok.

A jelenleg interneten is elérhető állomány az alábbi elemeket tartalmazza: „ESZ 204/2-74 Filmszínházak, ESZ 204/4-75 Művelődési épületek, közművelődési könyvtárak, ESZ 206/2-76 öregek szociális otthona, ESZ 206/7-74 öregek napközi otthona, ESZ 206/8-75 Állami tűzoltólaktanyák, ESZ 214/1-74 Közületi és vállalati üdülők, MSZ-04.203/5-79 Oktatási létesítmények óvodák, MSZ-04.209/6-79 Sportlétesítmények labdajátékpályák, MSZ-04.209/8-79 Sportlétesítmények öltözők zuhanyzók, MOTI 17-67 Közterületi személygépkocsi parkoló helyek, MOTI 23-66 Üzlet, üzletház, MOTI 32-65 önkiszolgáló üzletházak, MOTI 55-66 Növényágyak, MOTI 63-67 Lakóterületi zöldfelületek, MOTI 72-68 Növényházak.”³¹

3.3.8 Új projekt: Tankönyvek digitalizálása

Fontos a hallgatói és oktatói igények felé nyitni, ezért a legújabb projektje az egyetemnek a tankönyvek digitalizálása. Biztosan előfordult már mindenkivel, hogy kivették előle az utolsó példányt is a kötelező vagy ajánlott irodalomként kiadott könyvből. Erre próbál megoldást jelenteni ez az új kezdeményezés, melynek

²⁹ Forrás: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibterv.php>

³⁰ Forrás: <http://fulltext.lib.unideb.hu/book.cgi>

³¹ Forrás: <http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibterv.php>

keretein belül digitalizálni szeretnék a tankönyveket , majd egy olyan rendszerben hozzáférhetővé tenni, amelyben csak olvasásra van lehetőség, lementésre mér nem.

4 Debreceni Egyetem Elektronikus Archívum (DEA)

14. ábra: A DEA új nyitólapja³²

A Debreceni Egyetem Elektronikus Archívuma egy olyan weboldal, ahol össze szeretnék gyűjteni a Debreceni Egyetem különböző digitalizált információforrásait.

Ilyenek a szakdolgozatok, melyek feltöltését nekem is volt szerencsém elvégezni a könyvtári gyakorlataim során. Ezeket külön kategorizáltan találjuk meg az oldalon. De találhatóak itt különböző prezentációk is, akár a könyvtárral vagy akár a különböző szakterületekkel kapcsolatban is.

Mint megtudtam anno a kottákkal kezdték el a feltöltést. Még elég hiányosnak mondható az állomány. Az adatbázis feltöltése jelenleg is folyik, hiszen az oldal folyamatosan frissülő tartalommal rendelkezik.

4.1 Kategóriák és gyűjtemények:

A nagyobb egységek a Debreceni Egyetem karaiból tevődnek össze. A különböző karok igényét és kihasználtságát a digitalizálás felé mutatja a nevük utáni zárójelben a feltöltött dokumentumok száma. Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma [418], Állam- és Jogtudományi Kar [313], Bölcsészettudományi Kar [6],

³² <http://ganyemedes.lib.unideb.hu:8080/dea/>

Egyetemi Könyvtár [2350], Informatikai Kar és Matematikai Intézet [928], Közgazdaságtudományi Kar [952], Orvos- és Egészségtudományi Centrum karai [0], Természettudományi Kar [7], Zeneművészeti Kar [1].

A *Digitális könyvtár* [30203] egy külön részt kapott ezen az oldalon az alábbi már ismertetett elemekkel: Debreceni Színlapok [0], Digitalizált tankönyvek [9], Régi kották [10], Régi könyvek [0], Szabó Magda gyűjtemény [1], Tervezési segédletek [0], Egyetemi Almanach [150], Képtár [150], az Észak-tiszántúli folyóiratok [580](az alábbi alegységekkel: A város [580], Az Egyetem [0], Csokonai Lapok [0], Debreceni Főiskolai Lapok [0], Debreceni Képes Kalendárium [0], Debreceni Szemle [0], Debrecen-Nagyvárad Értésítő [0], Felső Magyar Országai Minerva [0], Hortobágy [0], Magyar Exlibris [0], Magyar Museum [0], Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező [0], Minden Gyűjtemény [0], Orpheus [0], Regélő [0], Régi Okiratok és Levelek Tára [0], Tiszántúli Figyelő [0]), Könyv és Könyvtár [0], Részdokumentumok [29453], Könyvborítók [29453].³³

Az előbbi kategóriákba be nem sorolható elemek az alábbiak: Doktori disszertációk [390], Központi egységek [3], Próba-képtár [4], Videók az egyetemről [1].

Az oldal felületén különböző böngészési lehetőségek tárnak elénk, úgymint:

- kategóriák és gyűjtemények
- megjelenési dátum
- szerző személye
- cím
- tárgyszó
- a feltöltés dátuma
- hivatkozási adat

Lehetőség van regisztrálni az oldalra valamint e-mail-es értesítést kérni a frissítésekről.

³³ Forrás: <http://ganyemedes.lib.unideb.hu:8080/dea/community-list>

Energia takarékosági szempontok miatt a szerver gépek estére ki vannak kapcsolva, így munkaidőn kívül nem érhetőek el. Valamint a feltöltött dokumentumok többsége, csak a Debreceni Egyetem könyvtári részlegeiben található gépeken érhető el. Ezen korlátozást úgy kiviteleztek, hogy megadták az IP³⁴ tartományokat, amelyekről elérhető a hálózat.

Három különböző keresési módra van lehetőség az oldalon:

- normál keresés
- speciális keresés
- valamint a témakör szerinti keresés.

Az oldalt szintén HTML nyelven írták a DSpace Software segítségével.

³⁴ Az internetprotokoll (angolul Internet Protocol, rövidítve: IP) az internet (és internetalapú) hálózat egyik alapvető szabványa (avagy protokollja). Ezen protokoll segítségével kommunikálnak egymással az internetre kötött csomópontok (számítógépek, hálózati eszközök, webkamerák stb.).
Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Internetprotokoll>

5 *Technikai rész, a szkennelés*

Fontos tudni, hogy a jobb megbízhatóság kedvéért a szkennelési folyamatot mindig kétszer végzik el, így két példány keletkezik.

A Debreceni Egyetemnek két professzionális szkennert áll a rendelkezésére. Az egyik a Konica Minolta PS7000-es, a másik pedig az Espon GT 15000-es.

5.1.1 **Koncia Minolta PS7000**

A könyvek szkennelése történik az Koncia Minolta PS7000 típusú szkennerral. A technikai jellemzőiről azt kell tudni, hogy ez egy asztali modell, amelyben a dokumentumok eredeti mérete az A6-tól az A2-ig terjedhetnek. A könyvasztalába épített start gomb segítségével 600 DPI³⁵-s, 265 árnyalatú monokróm képek készíthetőek.

15. ábra: Konica Minolta PS7000³⁶

³⁵ Dots Per Inch (= egy hüvelykre eső pontok száma), Digitális grafikus eszközök (nyomtatók, szkennerek, képernyők stb.) felbontását jelző mértékegység. A dpi szám az egy hüvelyk, azaz 2,54 cm hosszúságú vonalra eső képpontok számát jelenti. Minél nagyobb ez az érték, annál finomabb (részletgazdagabb) kinyomtatott vagy szkennelt kép. Tintasugaras (vagy buborékos) nyomtatók esetében a felbontást a tintacseppek mérete befolyásolja. Forrás: <http://rovidites.hu/index.php>

³⁶ Forrás: <http://www.library.yale.edu/pcf/minoltapic.jpg>

5.2 Epson GT 15000

A jobb felbontású képekért az Epson GT 15000-es készülék a felelős. Mivel ez a gép már színes, maximum 900 DPI-s képeket tud készíteni. Kompaktabb kisebb kialakításának köszönhetően jobban elhelyezhető bármilyen munkaterületen.

16. ábra: Epson GT 15000

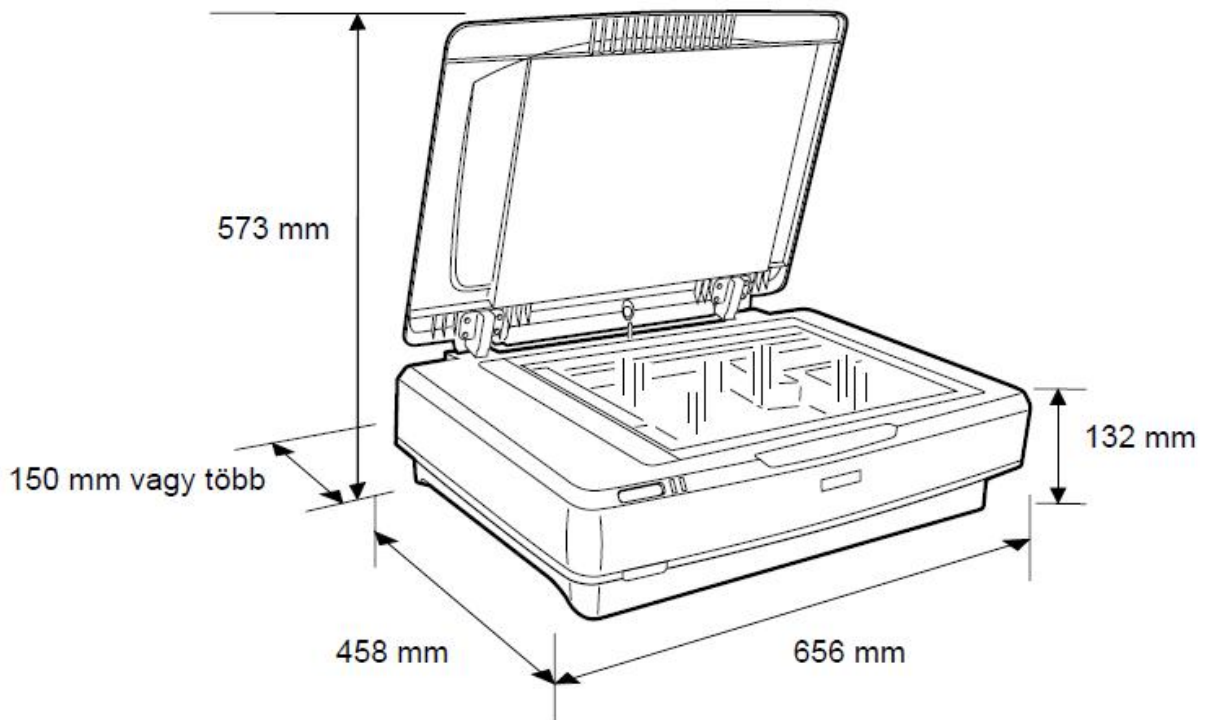
5.2.1 Kiegészítők

A készülékhez alapfelszereltségként tartoznak különböző kiegészítők. Úgy mint az *automatikus dokumentumadagoló*, amely „segítségével egyszerre 100 lap egyik vagy mindkét oldalának beolvasására nyílik mód. A kiegészítő a felső laptól lefelé haladva tölti be a dokumentumokat, vagyis megőrzi az oldalak eredeti sorrendjét. A kiegészítő és egy optikai karakterfelismerő (OCR³⁷) szoftver együttes használata esetén a beolvasott szöveg ugyanúgy használható szövegszerkesztő programokban, mintha kézzel írták volna be.

IEEE 1394 (FireWire) csatlakozókártya: Lehetővé teszi a számítógép vagy a lapolvasó más, az IEEE 1394-es (FireWire) szabványnak megfelelő eszközökhöz történő csatlakoztatását.

³⁷ Az optikai karakterfelismerés (rövidítve OCR az angol optical character recognition szavakból) a számítástechnikában azon eljárások módszere, melyek lehetővé teszik a fizikai hordozón (leggyakrabban papíron) szereplő analóg írás, szöveg digitális formába történő alakítását. Az átalakított szöveg ezután könnyen használható, feldolgozható számítógépes környezetben. – Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/OCRs>

EPSON Network Image Express kártya: Segítségével az EPSON Scan programmal működő és hálózati kapcsolódásra alkalmas EPSON lapolvasók hálózaton át megoszthatók lesznek. Így hálózati környezetekben kisebb energiafelhasználással és helyigénnyel megoldhatók a különböző lapolvasási feladatok. Ezzel kapcsolatban a termékhez mellékelt kézikönyv tartalmaz további tájékoztatást.³⁸

17. ábra: A GT 15000-es méretei

5.2.2 A mellékelt alkalmazások

A lapolvasóhoz a következő alkalmazások telepítésére szolgáló CD-lemezek is mellékelve vannak. Az alkalmazásokról a CD-lemezeken található online útmutatókból lehet tájékozódni. Lapolvasó szoftvert tartalmazó CD: ezen a CD-lemezen a következő alkalmazások találhatóak:

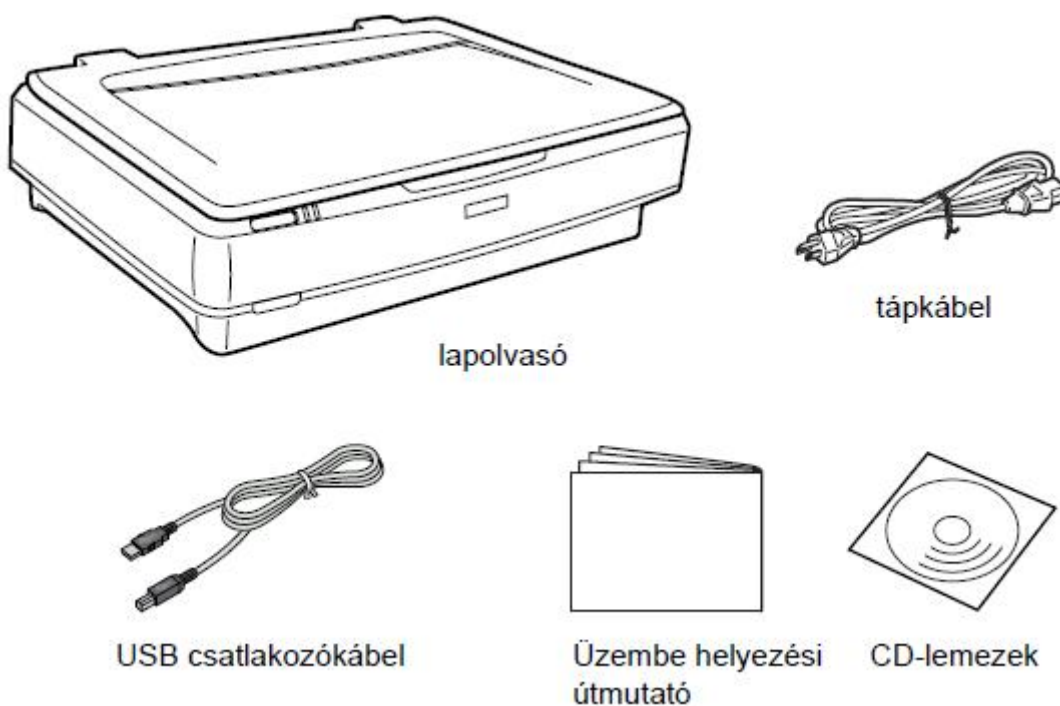
- *ScanSoft Paper Port DELUXE 8.0* (csak Windows rendszerhez),
- *ABBYY FineReader 5.0 Sprint Plus* (csak Windows rendszerhez),
- Adobe Acrobat Reader (csak Windows rendszerhez),
- Adobe Photoshop Elements CD.

³⁸ http://hu.diplodocs.com/hasznalati-utmutato-utasitas-felhasznaloi-kezikonyv/EPSON/GT-15000-_V

Mivel az anyagi források nem engedték meg az egyetemnek, hogy komolyabb szoftvereket vásároljanak, így a készülékekhez mellékletekkel dolgoznak.

5.2.3 A lapolvasó helyének megválasztása

A használati tájékoztató a következőket tanácsolja: Az alábbiak szerint járjon el a lapolvasó helyének kiválasztásakor: „Helyezze a lapolvasót stabil, síkfelületre. A lapolvasó ferde állásban nem működik megfelelően. A lapolvasót olyan közel helyezze el a számítógéphez, hogy ne feszüljön meg a csatlakozókábel. A lapolvasót olyan fali dugaszolóaljzat közelében helyezze el, amelyből könnyen ki lehet húzni a tápkábelt. Hagyjon elég helyet a kábeleknek a lapolvasó mögött, és fölötte is maradjon elég hely ahhoz, hogy teljesen fel lehessen nyitni a dokumentumfedelelet.”

18. ábra: Az Epson alap felszereltsége

„Ne helyezze a lapolvasót olyan környezetbe, ahol magas a hőmérséklet vagy a páratartalom, sok a por, illetve komoly szennyeződésveszély áll fenn. Olyan helyeken se használja a lapolvasót, amelyek a hőmérséklet vagy a páratartalom

hirtelen változásainak vannak kitéve. Óvja a lapolvasót a közvetlen napfénytől és az erős fényforrásoktól. Az olyan helyeket is kerülje, ahol ütődés vagy rázkódás veszélyének van kitéve a készülék.”

5.2.4 Képek feldolgozása

- A folyamat első lépése a szkennelés.
- Ezt követi a már nyersanyag formázása számítógépen. Ezen folyamat részeként függőlegesbe, ill. egyenesbe kell állítani a dokumentum képét.
- Majd el kell forgatni a szoftver segítségével abban az esetben, ha ferdének ítélik.
- Ezután következik a felesleges szélek eltávolítása.
- Záró lépésként pedig 3 különböző méretbe méretezik. Erre azért van szükség, mivel különböző helyeken kell megjeleníteni a dokumentumot. Kisebb méret kell a webes felületre, a nagyobbak pedig az archívumba kerülnek.
- A belső hálózatba való bekerülés feltétele az, hogy szövegfelismerést végeznek, azért hogy keresni lehessen az állományban.
- Személyes kontrollra, javításra nincs lehetőség, mivel az többlet munkát igényelne.
- Az olvasó a beszkeneltet fogja látni, de ott lesz mögötte a szövegfelismerés, amivel keresni is tud.

5.3 Finanszírozás

“Ha kapok egy kis pénzt könyveket veszek rajta, és ha még marad pénzem, akkor ételt és ruhákat.”

Erasmus

Három nagy anyagi forrása van a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának:

- Többnyire tanszéki megrendelésre készülnek a projektek.
- A pályázatokon nyert pénzek pedig a másik, amiből sokat tudnak meríteni.
- Az olvasóknak is van lehetősége különböző térítések ellenében akár teljes könyv digitalizálásának kérésére is.

6 Összegzés

"A szigorú könyvtárosok "Csendet!" feliratú táblát tesznek a könyvespolcokra. A figyelmeztetés nem a látogatóknak szól, hanem az ott lakóknak. Mert a csöndes könyvekben hallható az élet minden moraja, zaja."

Armando Fuentes Aguirre

A digitalizálás a „tudás alapú világ” egyik nagy találmánya, mely összekapcsolja a régi papír alapú dokumentumokat, a jelen korban uralkodó számítógépekkel. Rengeteg pozitív tulajdonsága közül kiemelendő a kulturális örökségünk megőrzése, az információ szabadabb áramlása, mindenki számára azonos esélyt nyújtó megismerés, keresés könnyebbé tétele, könnyű szerkesztési lehetőség és a nyomtatási mód.

A benne rejlő maximális lehetőségek kihasználásához, azonban még rengeteg mindent meg kell tenni. Első sorban az elkezdett projekteket minden képen be kell fejezni, nem szabad félbe hagyni. A nemzeti (Sajtómúzeum) és nemzetközi projekteket tovább kell fejleszteni és ezekkel sem szabad befejezetlenül leállni. A szerzői jog kérdését, pedig minél hamarabb meg kellene oldani.

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára megfelelő terep arra, hogy rendkívüli tetteket születhessenek. Kutatómunkám folyamán szerencsére volt lehetőségem betekintést nyerni a szakemberek munkájába és meg kell állapítanom, hogy rendkívül magas színvonalon és precízen végzik a munkájukat. Ha továbbra is megfelelő anyagi háttérrel tudnak biztosítani a munkálatokhoz, akkor nem kell aggódnunk az iránt, hogy az értékes kultúra ilyen formában tovább tud-e terjedni.

7 Felhasznált irodalom

1. 1999. évi LXXVI. Törvény a szerzői jogról. [online] [2009. május 8.]
<http://www.artisjus.hu/opencms/export/download/aszerzoijogrol/szerzoi_jogi_torveny.pdf>
2. Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár: Nyitóoldal. [online] [2009. május 8.] <<http://www.lib.unideb.hu>>
3. Debreceni Egyetem Elektronikus Archívum: Kategóriák és gyűjtemények. [online] [2009. május 8.] <<http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/>>
4. Debreceni Egyetem Elektronikus Archívum: Kategóriák és gyűjtemények. [online] [2009. május 8.]
<<http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/community-list>>
5. Debreceni Színház Színlapjai: Színlapok. [online] [2009. május 8.]
<<http://fulltext.lib.unideb.hu/poster/bin/poster.cgi?fi=poster>>
6. Debreceni Színház Színlapjai: Színlapok. [online] [2009. május 8.]
<<http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibszinlap.php>>
7. Digitális dokumentum. MSZ EN ISO 2789:2003
8. Dr. Vecsey Beatrix: Régi kották gyűjteménye: Operakották: A gyűjteményről. [online] [2009. május 8.]
<<http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/www/gyujtemeny.html>>
9. Dr. Vecsey Beatrix: Régi kották gyűjteménye: Operakották: A kiválasztás szempontjai. [online] [2009. május 8.]
<<http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/www/szempont.html>>
10. Használati utasítás EPSON GT-15000 - SETUP GUIDE. [online] [2009. május 8.] <http://hu.diplodocs.com/hasznalati-utmutato-utasitas-felhasznaloi-kezikonyv/EPSON/GT-15000-_V>
11. IMLS. Institute of Museum and Library Services, Status of technology and digitization in the nation's museums and libraries, 2006,
<<http://www.imls.gov/resources/TechDig05/Technology%2BDigitization.pdf>>

12. ISO 2789 (2006) Information and documentation – International library statistics
13. Jones, M. and Beagrie, N. (2003), Preservation management of digital materials: a handbook, London: British Library,
<http://www.dpconline.org/graphics/intro/>>
14. Korompai Gáborné: Az észak-tiszántúli folyóiratok digitalizált feltárása.
[online] [2009. május 8.]
<<http://fulltext.lib.unideb.hu/journals/ismerteto/eloszo.html> >
15. Régi kották gyűjteménye: Operakották. [online] [2009. május 8.]
<<http://fulltext.lib.unideb.hu/notes/bin/notes.cgi>>
16. Régi kották. [online] [2009. május 8.]
<<http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibkotta.php>>
17. Régi könyvek. [online] [2009. május 8.]
<<http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibkonyv.php>>
18. Reitz, J. M., ODLIS - Online Dictionary for Library and Information Science, <<http://lu.com/odlis/>>
19. Sajtómúzeum. [online] [2009. május 8.] <<http://sajtomuzeum.oszk.hu/>>
20. Tervezési segédletek. [online] [2009. május 8.]
<<http://www.lib.unideb.hu/hun/diglibterv.php>>